

Spalovač mrtvol

Ladislav Fuks

Kontext

- česká literatura
- 2. polovina 20. století

Oficiálně vydávané do 1968

- komunistům nevadily / byly prokomunistické
- Jan Drda - Němá barikáda
- Václav Řezáč - Černé světlo
- Julius Fučík - Reportáže psané na oprátce
- Jan Otčenášek - Občan Brych
 - naboural schematickou vlnu

Oficiálně vydávané po 1968

- Ladislav Fuks - Spalovač mrtvol, Pan Theodor Mundstock
- Ota Pavel - Smrt krásných srnců
- Bohumil Hrabal - Obsluhoval jsem anglického krále, Ostře sledované vlaky
- Václav Kaplický - Kladivo na čarodějnice
- Vladimír Körner - Adelheid, Údolí včel
- Vladimír Páral - Katapult, Milenci a vrazi
- Jarmila Loukotková - Navzdory básník zpívá

Samizdat a exil

- samizdat z nebo
- Milan Kundera - Nesnesitelná lehkost bytí, Žert, Směšné lásky
- Josef Škvorecký - Zbabělci, Tankový prapor, Prima sezóna (postava Dan-nyho Smiřického)
- Ladislav Mňačko - Jak chutná noc
- Ludvík Vaculík - Dva tisíce slov
- Artur G. London - Doznání (proces se Slánským)
- Pavel Tigrid - Svědectví

Autor

- filosofie, psychologie
- píše o psychicky deformovaných lidech
- strach, úzkost, nebezpečí

Kniha

Obecně

- román vyšel v době uvolnění režimu
- Změna člověka, pod vlivem historických událostí a nátlaku, od mírumilovného člověka, který má rád svoji rodinu až po vraha, který ji celou zabije, ideologie moci
- zvláštní fyzický kontakt - držení za krk, česání vlasů
- Fuks využívá zvláštních pojmenování - čarokrásná, chrám smrti
- hluboká psychologie
- groteskní motivy
- černý humor
- židovská tematika
- např. smrt manželky - jakoby mimochodem
- precizně promyšlená stavba a logika příběhu - každé slovo a zmínka má svou příčinu - (A.P. Čechov - když se na jevišti objeví puška, musí se z ní do konce vystřelit)
- často je užívána metoda tzv. opakování motivů - Fuks se vrací k jednomu motivu několikrát, zdánlivě nelogicky - motiv se ukáže býti klíčový = tyč, manželé

Literární žánr

- próza

Literární druh

- novela

Časoprostor

- 1937, Praha

Kompozice

- chronologicky

Téma

- posmrtný život

- psychicky deformovaný člověk
- vyřešení židovské otázky (aluze na konci)
- obsese ukončit lidem trápení

Motiv

- kovová tyč
- sahání lidem na krk zezadu (=dominance)
- pojmenování (práce, rodina)

vypravěč / lyrický subjekt

- er-forma, spisovný jazyk

typy promluv

- monology, dialogy, přímá i nepřímá řeč

Postavy

Karel Kopfrkingl

- nechává si říkat Roman
- nejprve je zásadový, jeho názory se však pod vlivem Willhelma Reinkeho mění
- má německou krev
- nejprve obětavý zaměstnanec krematoria a vzorný otec se postupně mění v udavače a vraha

Willhelm Reinke

- hrdý Němec
- postupně Karla přesvědčuje, že Němci v Sudetech jsou utlačováni a on jako Němec má povinnost bojovat na jejich straně

Marie

- Kopfrkingelova žena
- milující, mírná

Mili

- mladý syn
- zabit svým otcem

Zina

- dcera
- zachráněna “náhodnými manžely”

Děj

Příběh se odehrává v Praze v období před okupací a během nacistické okupace. Karel Kopfrkingl pracuje v pražském krematoriu. Svou práci miluje (úplný fanatik). Rozumí si s lidmi, zpočátku je velice ochotný a laskavý. Po práci se věnuje své rodině, kterou má velice rád – navštěvují panoptikum, chodí na procházky, zmrzlinu, Lakmé pořídil obrázky, Zině koupil šaty, s Milim šel na box). Jeho známým je doktor Bettelheim, který je původem Žid (má ordinaci nad nimi, pan Kopfrkingl k němu pravidelně chodí na kontroly, protože má strach, aby se nenakazil nějakou nemocí, neboť pracuje s mrtvolami a navštěvuje nevěstince). Pana Kopfrkingla navštěvuje jeho kamarád Willi, který je příslušníkem NSDAP. Willi je pevným zastáncem nacistické ideologie a snaží se o tom přesvědčit i pana Kopfrkingla. Tvrdí, že říšský pán myslí všechno dobře a špatní jsou Židé. Karel zpočátku tomu nevěří, ale po zabrání Sudet ho Willi zaregistruje jako člena NSDAP a zmanipuluje ho natolik, že si Karel začíná uvědomovat svůj německý původ, a že jeho manželka je židovka. Pro své členství ve straně musí něco dokázat, proto se pod nátlakem Williho vydává k židovské synagoze převlečený za žebráka. Zde vidí jeho známé, pana doktora Bettelheima, Strausse a Rubensteina. Z pana Kopfrkingla se stane udavač, stoupenec fašistické ideologie, vrah a zrádce. Vše si ospravedlňuje tím, že to dělá pro lidstvo a svým způsobem jim pomáhá. Pan Kopfrkingl je natolik zfanatizovaný, že svou vlastní ženu oběsí, když jsou sami doma a svede to na sebevraždu. Díky svým „výkonům“ pro říši je Kopfrkingl povýšen na ředitele krematoria. Jelikož teď zastává vysokou říšskou funkci, tak se musí zbavit svých dětí, které nejsou čisté árijské rasy. Miliho umlátí v krematoriu železnou tyčí a spálí ho v rakvi spolu s mrtvým německým důstojníkem. Celou dobu si myslí, že smrt je jediná a správná cesta, jak je očistit. Zinu se mu zabít nepodaří, protože v té době už se z něho stává blázen, myslí si, že spasí svět, a že je Budha (ovlivněn knihou o Tibetu, kterou byl doslova fascinován). Po válce je odvezen do psychiatrické léčebny v Německu.

Ukázka

K večeru, když bylo jídlo hotovo, vyběhl pan Kopfrkingl Lakmé, aby si vzala tmavé hedvábné sváteční šaty s bílým krajkovým límečkem, a když si je oblékla, dovedl ji do jídelny, posadil za stůl, přinesl chlebičky, mandle, kávu a čaj, otevřel rádio a pak si sedl ke stolu i on.

„Slyšíš, nebeská,“ usmál se něžně, „to, co teď právě hrají, je sbor a bas z Donizettiho Lucie z Lammermooru. Je to zajímavé. Je to tak dokonale pohřební hudba, a přece se u nás tak málo hraje. Kdo by si ji u nás dal zahrát v síni, měl by pohřeb vskutku vzácný. Paní Strunné kdysi hráli Nedokončenou, slečně Čárské Dvořákovu Largo a slečně Vomáčkové nedávno píseň o Poslední růži Friedricha von Flotowa. Vada je v tom, že hudbu si pro sebe zpravidla nevolí nebožtíci, ale že jim ji vyberou pozůstalí! A ti nevyberou podle vkusu mrtvých, ale podle vkusu svého. Ti nevyberou to, co se líbí jejich nebohým, ale to, co se líbí jim.“ Pak řekl:

48

„Tohle je velká árie Lucie z třetího dějství. Zpívá ji nějaká výtečná Italka.“

A zatímco jedli a z rádia zněla árie Lucie, pan Kopfrkingl řekl:

„Máme, *nejčistší*, život před sebou. Máme, nadoblačná, otevřený svět. Je nám otevřeno nebe,“ ukázal a pohlédl na strop, jako by upozorňoval na hvězdy, nádherný obraz nebo zjevení, „nebe, na kterém za celých těch devatenáct let, co jsme spolu, nepfelel jeden jediný mráček, nebe, jaké někdy vidám nad mým Chrámem smrti, když se v něm právě nikdo nespáluje. Ale v koupelně, všiml jsem si, máme rozbitý ventilátor, musím to dát zítra spravit. Já jsem tam zatím dal provaz se smyčkou, aby šel ventilátor otevřít ze židle. Ta záclona támhle v rohu . . .“ ukázal k oknu, „na kterou upozornil na Štědrý den Willí, už od té doby zase drží. Slyšíš ten krásný zpěv,“ ukázal na rádio, z něhož se nesla velká árie Lucie, „jaká je to pravda, že umírá chud, kdo nepoznal krásu hudby, kdepak je Rosana . . .“

Po večeri pan Kopfrkingl nebeskou políbil a řekl:

„Pojď, *nevýslovně*, dřív než se svlékneme, připravíme koupelnu.“

A vzal židli a šli, dívala se na ně kočka.

„Je tu horko,“ řekl pan Kopfrkingl v koupelně a postavil židli pod ventilátor, „asi jsem to přehnal s topením. Otevři ten ventilátor, drahá.“

Když Lakmé vylezla na židli, pan Kopfrkingl jí pohládl lýtko, hodil jí smyčku na krk a s něžným úsměvem jí řekl:

„Co abych tě, drahá, oběsil?“

Usmála se na něho dolů, snad mu dobře nerozuměla, on se usmál též, kopl do židle a bylo to.

V přední síni vzal kabát, šel na německou kriminálku a do protokolu nadiktoval:

„Udělal to zřejmě ze zoufalství. Měla židovskou krev a nesnesla žít po mém boku. Snad tušila, že se s ní dám rozvést, že se to nesrovnává s mou německou cťou.“ A sobě v duchu řekl: „Litová jsem tě, drahá, litová. Byla jsi skleslá, zamklá, ovšem, jak by ne, ale já jsem tu obět jako Němec přinést musil. Zachránil jsem tě, drahá, před utrpením, které by tě jinak čekalo. Jak bys byla, nebeská, s tou svou krví v tom novém šťastném, spravedlivém světě trpěla . . .“

Lakmé byla zpopelněna v Chrudimi u Slatiňan . . . a pan Karl Kopfrkingl byl po svatodušních svátcích jmenován ředitelem pražského krematoria. *Penzionoval* pana Vránu ve *vrátnici* nádvoří, který tam seděl, že měl něco s játry, je už starý, myslil si, je tu už od mého nástupu bezmála před dvaceti léty, ať si odpočine, paní Podzimkové, uklízečce, dal výpověď, vždyť se tu skoro bála, řekl si, *ať ji zbavím strachu, té kletby* . . . ale pana Dvořáka si ponechal, „víte, pane Dvořák, mně se na vás líbí, že nekouříte a nepijete . . .“ řekl mu, „že jste abstinent . . .“ a ponechal si také pana Pelikána a také pana Fenka si ještě nechal. Měl bych ho zachránit, myslil si někdy v ředitelně, sotva se drží na nohou. Když šel kolem vrátnice, pan Fenek plakal a zalézal jako pes.

z novely)

(úryvek

- oběšení ženy
